

کفزارهایی بزباب نهاد وادستانی واحیای حقوقی

۹۷۴۰۶۱۷

پروشگاه قوه قضائیه

سرشناسه	تنگستانی، محمدقاسم، ۱۳۶۷ -
عنوان قراردادی	ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	گفتارهایی در باب نهاد دادستانی و احیای حقوق عامه/ نویسندگان محمدقاسم تنگستانی، مهدی مرادی برلیان، پرهام مهرآرام؛ نظارت علمی عباس توازی؛ زاده، اسدالله یاور، سیدمحمد مهدی غمامی.
مشخصات نشر	تهران: قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۳۴۴ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴ س.م.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۸۰۰۰۹۰-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۳۴۴ - ۳۴۶.
موضوع	دادستان‌ها -- ایران
موضوع	:
موضوع	دادستان‌ها
موضوع	:
موضوع	حقوق عمومی -- ایران
موضوع	:
موضوع	حقوق عمومی
موضوع	:
موضوع	حقوق باقی
موضوع	:
شناسه افزوده	مرادی برلیان، مه. ۱۳۶۷ -
شناسه افزوده	مهرآرام، پرهام. ۱۳۶۰ -
شناسه افزوده	توازی، عباس. ۱۳۸۰ -
شناسه افزوده	یاوری، اسدالله. ۱۳۴۰ -
شناسه افزوده	غمامی، سیدمحمد مهدی. ۱۳۶۰ -
شناسه افزوده	ایران، قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ ۱۳۹۷/۵/۱۶۱۵ KMH
رده بندی دیویی	۳۴۵/۵۵۰۱
شماره کتابشناسی ملی	۵۲۷۴۴۲۶

وب سایت: www.ijri.ir کدپستی: ۸۴۶۵۱۴ تلفکس: ۰۲۱-۲۲۰۹۲۰۶۱

نشانی: بزرگراه چمران - بزرگراه یادگار امام - بعد از خروجی ایران - پژوهشگاه قوه قضائیه

مرکز مطبوعات و انتشارات
قوه قضائیه

عنوان: گفتارهایی در باب نهاد دادستانی و احیای حقوق عامه
نویسندگان: محمدقاسم تنگستانی، مهدی مرادی برلیان، پرهام مهرآرام
گردآوری، تدوین و ویرایش: محمدقاسم تنگستانی، مهدی مرادی برلیان
نظارت علمی: دکتر عباس توازی؛ زاده، دکتر اسدالله یاور، دکتر سیدمحمد مهدی غمامی
ناشر: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه

ناظر فنی: منصور سعیدی

قیمت: ۳۵۰/۰۰۰ ریال

تیراژ و نوبت چاپ: ۵۰۰ - اول ۱۳۹۷

فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تهران - خیابان حافظ - نبش خیابان سمیه - ساختمان شماره ۳ قوه قضائیه

تلفن: ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۰۴ - فکس: ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۱۳

فهرست مطالب

پیش گفتار	۱۱
گفتار اول: مطالعه تطبیقی جایگاه و صلاحیت دادستان	۱۵
چکیده مدیریتی	۱۵
مقدمه	۱۶
مبحث اول: جایگاه دادستان در ساختار اساسی کشورهای گوناگون	۱۸
بند اول: انگلستان	۱۹
الف - تاریخچه	۱۹
ب - جایگاه دادستانی در نظم حقوقی	۲۱
بند دوم: آلمان	۲۶
الف - تاریخچه	۲۶
ب - جایگاه دادستانی در نظم حقوقی	۲۷
بند سوم: فرانسه	۳۱
الف - تاریخچه	۳۱
ب - جایگاه دادستانی در نظم حقوقی	۳۲
بند چهارم: ایتالیا	۳۶
الف - ساختار درونی دادستانی	۳۶
ب - رابطه دادستانی با وزارت دادگستری	۳۷
بند پنجم: ایالات متحده امریکا	۳۸
الف - تاریخچه	۳۸
ب - جایگاه دادستانی در نظم حقوقی	۴۰
بند ششم: کانادا	۴۱
الف - تاریخچه	۴۱
ب - جایگاه دادستانی در نظم حقوقی	۴۲
بند هفتم: اسکاتلند	۴۷

الف - تاریخچه	۴۷
ب - جایگاه دادستانی در نظم حقوقی	۴۷
مبحث دوم: مطالعه تطبیقی صلاحیت دادستان	۵۰
بند اول: وجود صلاحیت تکلیفی یا تخییری	۵۰
بند دوم: امکان ورود دادستان در دعاوی غیر کیفری	۵۷
نتیجه گیری	۶۴
فهرست منابع تحقیق	۶۶
فهرست کوتاه نوشت ها	۶۸

گفتار دوم در آمان بر وظیفه قوه قضایه در «احیای حقوق عامه» با

تأکید بر وظایف سازمان ها و نهادهای عمومی	۶۹
چکیده مدیریتی	۶۹
مقدمه	۷۴
مبحث اول: کلیات و مبانی نظری	۷۷
بند اول: قوه قضایه و مقوله تأمین و ایمنای حق ها و آزادی ها	۷۷
بند دوم: مفهوم شناسی «احیای حقوق عامه»	۸۰
بند سوم: دادستان و احیای حقوق عامه	۹۰
الف - ارتباط وظیفه احیای حقوق عامه به دادستان	۹۰
ب - ارتباط دادستان با سایر دادستانی های مستقر در نهادهای عمومی و حرفه ای	۹۳
بند چهارم: حفظ حقوق عمومی از طریق جرم انگاری	۹۸
بند پنجم: بررسی تطبیقی مسئولیت دادستان در احیای حقوق عامه	۹۹
مبحث دوم: وظایف سازمان های عمومی در برخورد با موارد نقض حقوق عمومی و نقش قوه قضایه در این زمینه	۱۰۳
بند اول: گونه شناسی وظایف و مسئولیت های سازمان های عمومی در برخورد با موارد نقض حقوق عمومی	۱۰۴

الف - مرحله قبل از وقوع تخلف یا جرم ناقض حقوق و منافع عمومی	۱۰۴
ب - مرحله بعد از وقوع تخلف یا جرم	۱۰۵
پ - پیگیری شکایات و دعاوی، برخورد با مأموران خاطی	۱۱۰
بند دوم: مخاطبان تکالیف قانونی سازمان‌های عمومی و نحوه نظارت بر آن	۱۱۸
الف - سازمان‌ها و نهادهای عمومی	۱۱۸
ب - مقامات و مسئولین عمومی	۱۲۰
پ - مأموران (خاص) ناظر، کاشف و	۱۲۱
ت - کارکنان و مأموران عادی	۱۲۲
ث - خبطان دادگستری	۱۲۳
بند سوم: ارتباط خبطان خاص دادگستری و مقامات قضایی، با تأکید بر حفظ حقوق و منافع عمومی	۱۲۹
بند چهارم: نقش نهادهای نظارتی در تسهیل ایفای وظیفه قوه قضاییه در احیای حقوق عامه	۱۳۲
نتیجه‌گیری	۱۳۷
فهرست منابع تحقیق	۱۴۲
پیوست‌ها	۱۴۵
الف - برخی از قوانین و مقررات مربوط به وظایف نهادهای عمومی در صیانت از حقوق عامه	۱۴۵
ب - موادی از قوانین مربوط به دادستانی‌های مستقر در نهادهای عمومی و حرفه‌ای ..	۱۶۴
گفتار سوم: رابطه نهاد دادستانی و احیای حقوق عامه	۱۷۱
چکیده مدیریتی	۱۷۱
مقدمه	۱۷۳
مبحث اول: دادستانی و احیای حقوق عامه در پرتو قانون آئین دادرسی کیفری	۱۷۶
مبحث دوم: بررسی رابطه نهاد دادستانی با سازمان‌های متولی تأمین و حفظ حقوق عامه	۱۸۳

مبحث سوم: جایگاه و صلاحیت‌های نهاد دادستانی در کشورهای ترکیه، پاکستان و

مالزی ۱۸۵

بند اول: ترکیه ۱۸۵

بند دوم: پاکستان ۱۸۷

بند سوم: مالزی ۱۸۹

مبحث چهارم: سایر نکات طرح شده در میزگرد؛ لزوم اصلاحات در نظام حقوقی ۱۹۵

نتیجه‌گیری ۲۰۰

گفتار چهارم: جایگاه و صلاحیت‌های نهاد دادستانی در نظم حقوقی

ایران از منظر حقین عمومی با نگاه ویژه به وظیفه احیای حقوق عامه .. ۲۰۳

چکیده مدیریتی ۲۰۳

مقدمه ۲۱۰

مبحث اول: نسبت قوه قضاییه و دادستان با وظیفه احیای حقوق عامه؛ کندوکاوی

تاریخی از مشروطه تا کنون ۲۱۳

بند اول: از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی ۲۱۳

بند دوم: از تأسیس نظام جمهوری اسلامی تا کنون ۲۱۹

بند سوم: ارزیابی جایگاه کنونی دادستان با توجه به وظیفه احیای حقوق عامه .. ۲۲۴

الف - رویکرد سنتی اداره دادرسی ۲۲۴

ب - رویکرد حفاظت و صیانت از حقوق و آزادی‌ها ۲۲۶

بند چهارم: تبیین رویکرد نظری به جایگاه دادستان با توجه به وظیفه

احیای حقوق عامه ۲۴۱

مبحث دوم: رابطه دادستانی با نهادهای مسئول در احیای حقوق عامه تبیین و

آسیب‌شناسی ۲۴۵

بند اول: انتظام رابطه دادستان با سازمان‌های عمومی مسئول در احیای

حقوق عامه ۲۴۵

بند دوم: دادستان و وظیفه نظارت بر اجرای قوانین؛ واکاوی نسبت

صلاحیت‌های دادستان و سازمان بازرسی کل کشور ۲۴۷

- مبحث سوم: حفظ و احیای حقوق عامه و جایگاه مطلوب دادستان؛ بررسی ضرورت
- عضویت دادستان کل در شوراها، هیئت‌ها، مجامع و کمیسیون‌ها ۲۵۸
- بند اول: دسته‌بندی شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌ها بر مبنای
- عضویت دادستان کل یا نماینده وی در آنها ۲۵۹
- الف - شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که دادستان کل در آنها
- عضویت دارد ۲۶۰
- ب - شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها، ستادها و هیئت‌هایی که نماینده
- دادستان کل در آنها عضویت دارد ۲۶۷
- پ - شوراهای مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که دادستان کل و یا
- نماینده وی (یا معاون) در آنها عضویت دارد ۲۷۰
- بند دوم: بررسی ضرورت عضویت دادستان کل (و نماینده دادستانی) در
- شوراها، مجامع، هیئت‌ها، کمیسیون‌ها ۲۷۴
- الف - شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که دادستان کل در آنها
- عضویت دارد ۲۷۶
- ب - شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها، ستادها و هیئت‌هایی که نماینده
- دادستان کل در آنها عضویت دارد ۲۹۰
- پ - شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که دادستان کل و یا
- نماینده وی (یا معاون) در آنها عضویت دارد ۲۹۹
- ت - نیم‌نگاهی به وظایف غیرکیفری دادستان در برخی نهادها و اعضای عضو
- اتحادیه اروپایی ۳۰۲
- بند سوم: دسته‌بندی شوراها، مجامع و کمیسیون‌ها بر مبنای ضرورت یا
- عدم ضرورت تأیید مصوبات و تصمیمات آنها از سوی مقام دولتی ۳۰۴
- الف - شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که دادستان کل در آنها
- عضویت دارد ۳۰۵
- ۱- شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که مصوبات و
- تصمیمات آنها نیاز به تأیید سایر مراجع دارد ۳۰۵

۲- شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که به صورت مستقل	
تصمیم‌گیری می‌کنند.....	۳۰۷
ب - شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها، ستادها و هیئت‌هایی که نماینده	
دادستان کل در آن‌ها عضویت دارد.....	۳۱۸
۱- شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که تصمیمات آن‌ها	
نیاز به تأیید سایر مراجع دارد.....	۳۱۸
۲- شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که به صورت مستقل	
تصمیم‌گیری می‌کنند.....	۳۱۹
۳- شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که دادستان کل و یا	
نماینده وزیر یا هیئت وزیران در آن‌ها عضویت دارد.....	۳۲۳
۱- شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که تصمیمات آن‌ها	
نیاز به تأیید سایر مراجع دارد.....	۳۲۴
۲- شوراها، مجامع، کمیسیون‌ها و هیئت‌هایی که به صورت مستقل	
تصمیم‌گیری می‌کنند.....	۳۳۲
نتیجه‌گیری.....	۳۲۹
پیشنهادهای.....	۳۳۳
فهرست منابع تحقیق.....	۳۳۴

پیش‌گفتار

واکاوی مسائل مربوط به قوه قضاییه و به‌ویژه تحلیل و بررسی وظایف پیش‌بینی شده برای این قوه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به‌تبع آن در مجموعه قوانین و مقررات مربوط، همواره یکی از دغدغه‌های پژوهشکده حقوق عمومی و بین‌الملل پژوهشگاه قوه قضاییه بوده است. در همین راستا، موشکافی مجموعه مهم «احیای حقوق عامه» که در بند (۲) اصل (۱۵۶) قانون اساسی به عنوان یکی از وظایف قوه قضاییه ذکر شده است، وجهه همت این پژوهشکده قرار گرفت.

بر این اساس، در یک برنامه‌ریزی مدون چهار گام مجزا و در عین حال مرتبط با یکدیگر جهت تسهیل در حد امکان همه‌جانبه و کامل موضوع «احیای حقوق عامه» پیش‌بینی و اجرا شد. در مرحله نخست و نظر به ارتباط وثیق احیای حقوق عامه با نهاد دادستانی، گزارشی پژوهشی تحت عنوان «مطالعه تطبیقی جایگاه و صلاحیت دادستان» با هدف آشنایی با جایگاه، وظایف و صلاحیت‌های نهاد دادستانی در برخی نظام‌های حقوقی بزرگ، تهیه و منتشر شد. در مرحله دوم و با تمرکز بر مفهوم‌شناسی احیای حقوق عامه، در مورد وظیفه احیای حقوق عامه و نسبت آن با قوه قضاییه و همچنین تبیین ارتباط وظیفه احیای حقوق عامه با نهاد دادستانی و به‌ویژه تبیین ضرورت انتظام روابط میان نهاد دادستانی و سازمان‌های مسئول در احیای حقوق عامه، گزارش پژوهشی «درآمدی بر مسئولیت قوه قضاییه در احیای حقوق عامه با تأکید بر وظایف سازمان‌ها و نهادهای عمومی» به چاپ رسید. در مرحله بعد و با عنایت به لزوم استفاده از نظرات متخصصان و اندیشه‌ورزان و به‌ویژه آستان مسئولان نهاد دادستانی، میزگرد تخصصی «رابطه نهاد دادستانی و احیای حقوق عامه» برگزار شد. در نهایت گام آخر از سلسله مطالعات مربوط به احیای حقوق عامه و نهاد دادستانی، به تدوین گزارش پژوهشی «جایگاه و صلاحیت‌های نهاد دادستانی در نظم حقوقی ایران از منظر حقوق عمومی با نگاه ویژه به وظیفه احیای حقوق عامه» ختم شد. این گزارش با هدف پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و ابهامات باقی مانده در این حوزه، تدوین شده است.

با عنایت به پیوستگی گزارش‌های پیش‌گفته، پژوهش‌کننده حقوق عمومی و بین‌الملل بر آن شد تا با بازنگری و ویرایش دوباره (شکلی و ماهوی)، مجموعه پیش‌رو را تحت عنوان «گفتارهایی در باب نهاد دادستانی و احیای حقوق عامه» که در بردارنده همه مطالعات قبلی است به صورت یکجا ارائه کند. کاربردهای تهیه چنین مجموعه‌ای را می‌توان در گزاره‌های زیر خلاصه کرد:

- مهیا ساختن پشتوانه نظری و پژوهشی قابل توجه جهت اصلاح و تکمیل نظام حقوقی حاکم بر «احیای حقوق عامه» مبتنی بر آسیب‌شناسی و ارائه پیشنهادها و اصلاحی. در این زمینه تبیین شاخص‌هایی برای تعیین معیار احیای حقوق عامه، پیش‌بینی احکامی در قوانین و مقررات کشور با منظم ایجاد هماهنگی لازم و مؤثر میان نهاد دادستانی و سازمان‌های دارای منافع مرتبط به حفظ و احیای حقوق عامه، تعیین حدود و ثغور وظایف سایر مراجع و نهادها در احیای حقوق عامه و نسبت صلاحیت این نهادها با یکدیگر و بازنگری در عضویت دادستان کل یا نمایندگان وی در شوراها و مجامع گوناگون از جمله پیشنهادهایی است که حاصل مطالعات صورت گرفته در این مجموعه است؛
- انعکاس نظرات قضات و صاحب‌نظران مختلف و به‌ویژه دیدگاه‌های متولیان این حوزه در خصوص موضوع مورد اشاره؛
- سهولت دسترسی مدیران دستگاه قضایی، اساتید، پژوهشگران و دانشجویان به مطالعات انجام‌شده.

نظر به چهار گام پیش‌گفته در سلسله مطالعات مربوط به احیای حقوق عامه، کتاب حاضر در چهار گفتار تنظیم و ارائه شده است؛ هریک از گزاره‌ها به یکی از مراحل مذکور اختصاص یافته است. لازم به یادآوری است که هر کدام از گفتارها، به صورت مجزا دارای چکیده، مقدمه و نتیجه‌گیری هستند. امید است مخاطبین محترم و به‌ویژه مسئولان محترم قوه قضاییه با ملاحظه مجموعه حاضر به چشم‌انداز مناسبی از موضوع «احیای حقوق عامه و نهاد دادستانی» دست یابند و به این ترتیب، زمینه برای اصلاح و تکمیل نظام حقوقی کشور در خصوص موضوع فوق فراهم شود.

در پایان، پژوهشگاه قوه قضاییه از تذکرات و دیدگاه‌های انتقادی صاحب‌نظران برای رفع ایرادها و تکمیل پژوهش‌های یادشده استقبال می‌کند. صاحب‌نظران محترم می‌توانند نظرهای خود را به نشانی ایمیل publiclawresearch@ijri.ir و یا به شماره تلفکس ۰۲۱ - ۲۲۰۹۱۲۵۴ ارسال فرمایند.

* توضیح: قوانین و مقرراتی که در این مجموعه به آن‌ها استناد و حسب مورد متن آن‌ها ذکر شده است، از باب نمونه و اشاره به سوابق قانونی موضوع در نظام حقوقی ایران است. برخی از قوانین و مقررات مذکور طی مصوبات لاحق، حسب مورد اصلاح یا نسخ شده‌اند.

www.ketab.ir